

ANALIZA INFRASTRUKTURE GRADA OPATIJE U FUNKCIJI TURIZMA

ANALYSIS OF THE INFRASTRUCTURE OF THE CITY OF OPATIJA FOR THE PURPOSE OF TOURISM

Iva Mrak*, Koraljka Bajčić**, Denis Ambruš*

Sažetak

U radu se istražuje ključna uloga građevinske infrastrukture u razvoju turizma na primjeru Grada Opatije. Kroz analizu geografskog položaja, urbanističkih čimbenika, turističkih resursa i manifestacija te povijesnog turizma, istraživanje se fokusira na važnost infrastrukturnih projekata za atraktivnost i konkurentnost destinacije. Analizirajući hotelski smještaj, projekte u izgradnji, prostorne planove te važnost turističke infrastrukture, istraživanje pruža uvid u načine na koje Opatija koristi svoje građevinske resurse kako bi zadovoljila potrebe turista tijekom cijele godine. Naglasak je na održavanju ravnoteže između očuvanja kulturne baštine i prilagodbe suvremenim trendovima. Analiza pokazuje važnost stalnog ulaganja u razvoj i održavanje građevinske infrastrukture kako bi turistički grad, Opatija, zadržala svoj status atraktivne turističke destinacije te potaknula gospodarski razvoj lokalne zajednice. Rad pruža temelj za daljnje istraživanje o utjecaju građevinske infrastrukture na turizam te sugerira potrebu za kontinuiranim praćenjem i prilagodbom urbanističkih planova i projekata kako bi se osigurala održivost i konkurentnost destinacije.

Ključne riječi: građevinska infrastruktura, turizam, turistički resursi, Opatija

Abstract

This study examines the pivotal role of construction infrastructure in the development of tourism, using the City of Opatija as a case study. Through an analysis of geographic location, urban planning factors, tourist assets and events, as well as historical tourism, the research focuses on the importance of infrastructure projects for a destination's attractiveness and competitiveness. By analyzing hotel accommodation, projects under construction, spatial planning and the significance of tourist infrastructure, the study provides insight into how Opatija leverages its construction assets to meet tourist demands year-round. Emphasis is placed on

* Sveučilište u Rijeci, Građevinski fakultet, Radmile Matejčić 3, 51000 Rijeka

E-mail: {iva.mrak, denis.ambrus}@gradri.uniri.hr

** Komunalno društvo Vodovod i kanalizacija d.o.o. Rijeka

E-mail: koraljka.kate@gmail.com

maintaining a balance between preserving cultural heritage and adapting to contemporary trends. The analysis demonstrates the importance of continuous investment in both developing and maintaining construction infrastructure so that the tourist city of Opatija retains its status as an attractive tourist destination and stimulates the local community's economic development. The paper lays the groundwork for further research on the impact of construction infrastructure on tourism and suggests a need for ongoing monitoring and adjustment of urban planning and projects to ensure the destination's sustainability and competitiveness.

Key words: built infrastructure, tourism, tourist resources, Opatija

1. Uvod

Ovaj rad na primjeru Grada Opatije istražuje koju ulogu zauzima infrastruktura u razvoju turizma. Ova infrastruktura ne samo da služi turistima već i lokalnom stanovništvu, često čineći razliku između opće i turističke infrastrukture teško uočljivom. Rad je izrađen prema diplomskom radu [1].

U kontekstu održivog razvoja turizma, turistička infrastruktura igra ključnu ulogu jer omogućava turistički razvoj uz smanjenje negativnih utjecaja na okoliš i lokalnu zajednicu. Ova infrastruktura obuhvaća širok spektar objekata i usluga namijenjenih zadovoljenju potreba lokalnog stanovništva i turista. Ona igra ključnu ulogu u promociji turizma i povećanju konkurencije. Ulaganjem u dobro planiranu i odgovorno održavanu infrastrukturu unaprjeđuje se turistička industrija koja poštuje i sadašnju i buduću dobrobit turista, ali i životne sredine. [2]

Kroz pregled turističke infrastrukture, kroz povijesni pregled, postojeće stanje i planove, u radu će se istražiti infrastruktura i njen doprinos turističkoj ponudi grada.

2. Grad Opatija

2.1 Opće karakteristike i povijesni razvoj

Grad Opatija nalazi se u Primorsko – goranskoj županiji i smješten je na sjeverozapadnoj strani Kvarnerskog zaljeva, u podnožju planine Učka. Prostor Grada Opatije ima površinu od 80,92 km², od čega 67,20 km² pripada kopnenoj površini, a 13,72 km² morskoj površini. U okolici Grada Opatije nalazi se nekoliko naselja kao što su Ičići, Ika, Oprić, Pobri, Poljane, Vela Učka i Veprinac.

Grad Opatija ima izuzetno bogatu povijest koja seže u 19. st., kada je postala omiljeno odredište europske aristokracije. Posjećivali su je najpoznatiji europski vladari i plemićke obitelji privučeni blagom klimom i ljekovitim svojstvima mora, na početku posebno u zimskom periodu, a kasnije i u drugim godišnjim dobima.

Opatija se ističe prekrasnim parkovima i vrtovima, a popularna šetnica Lungomare pruža posjetiteljima priliku za uživanje u prirodnim ljepotama uz more. Uz to, Opatija nudi kulturne atrakcije – muzeje, koncertne dvorane, festivale, koncerte, izložbe. Za ljubitelje aktivnog odmora, u ponudi su različite sportske mogućnosti, poput tenisa i vodenih sportova. Blizina planine Učka pruža mogućnost brdskog biciklizma i planinarenja. Kombinacija ponude smješta Opatiju među prestižna turistička odredišta na Jadranskoj obali. Zbog svoje ugodne mediteranske klime zamišljena je kao destinacija za wellness i zdravstveni turizam. [3]

Povijest Opatije povezana je s benediktinskim samostanom po kojem je grad dobio ime. S obzirom na to da se ne može točno odrediti vrijeme izgradnje, poznato je da je samostan sve do 1552. god. bio u vlasništvu Kastavske gospoštije, da bi prema nalogu Ferdinanda I. Habsburškog pravo upravljanja samostanom dobio senjski biskup. Izgradnjom ceste prema Rijeci 1843. god. i nedugo nakon toga, željeznice, nastaje Opatija kao suvremeno naselje. [4]

Turizam u Opatiji počinje 1844. god. kada je Riječki patricij Ignacio Scarpa sagradio u Opatiji ljetnikovac – Villa Angiolina (Slika 1) [5], koju je nazvao po svojoj supruzi. Upravo se ova intervencija u prostoru smatra početkom organiziranog turizma u Opatiji. Okružena je arboretumom koji je zaštićen kao hortikulturna baština. Danas je Villa Angiolina dom Hrvatskog muzeja turizma.

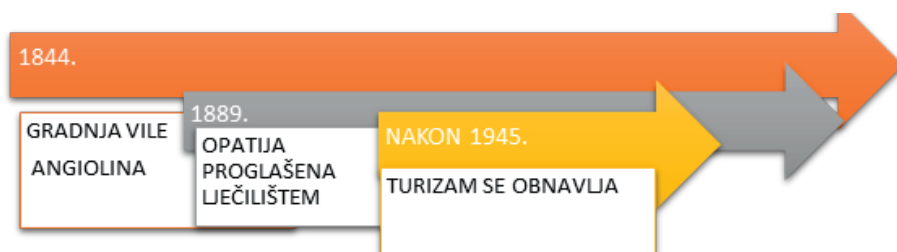
Slika 1. Villa Angiolina [1]

Turistički procvat grada očituje se u gradnji hotela, kupališta, lječilišta, kupališta s kabinama za presvlačenje te gradnji zaštitnog znaka Opatije – šetalištu Lungomare, svih izgrađenih do I sv. rata. Grad okuplja ugledne goste, a car Franjo Josip I. bio je najpoznatiji gost tadašnjeg vremena. Do 1933. god. u Opatiji je prometovao i tramvaj.

Razvoj hotela u Opatiji odvijao se kroz nekoliko faza Belle Époque (na prijelomu 19. i 20 st.). To je razdoblje kojeg karakteriziraju ekonomski rast i kulturni procvat. Izgrađeni su luksuzni i tehnološki napredni hoteli kao što su Grand Hotel Kvarner, Hotel Imperial, Hotel Bellevue, Hotel Agava. Nakon izgradnje prvih hotela, počele su se grditi i prve vile namijenjene uglednim gostima. Prva takva je bila Villa Amalia, sagrađena 1890. god. u blizini Hotela Kvarner.

Period nakon II. sv. rata Opatija je prošla kroz obnovu, počelo se ciljati na tržište srednjeg i nižeg građanskog sloja. Neki od najpoznatiji tada sagrađenih hotela su Ambassador, Adriatic i Admiral. Tijekom 90-ih turizam je stagnirao. No, i tada se dešavaju značajne investicije, kao hotel Millenium, kasnije preimenovan u Milenij.

2004. god. obilježena je 160. godišnjica turizma u Opatiji, kada su otvoreni i ekskluzivni hoteli poput hotela Wisteria, Melia, Camelia i Magnolia, koji zajedno čine Grand Hotel 4 opatijska cvijeta. Zatim je otvoren hotel Savoy, predstavljajući time značajan korak prema obnovi i diverzifikaciji turističke ponude u Opatiji.

Slika 2 Prikaz najvažnih godina za turizam Opatije [1]

2.2 Prometna infrastruktura

Turistima koji dolaze iz okolnih zemalja je cestovna povezanost Opatije prednost, a blizina zračnih luka Pula (100 km), Omišalj (40 km) i Trst (100 km) dovodi na ovo područje i turiste iz udaljenijih područja. Blizina turističke destinacije omogućuje lakšu odluku kod njenog odabira te potiče na češća putovanja.

Ljetnikovac Villa Angiolina napravljen je nakon proboja priobalne ceste Rijeka – Volosko. Nakon izgradnje željezničke pruge Rijeka – Pivka – Ljubljana započela je izgradnja prvog hotela – Hotela Kvarner.

U prošlosti, Opatija je imala i linijski putnički prijevoz morem prema Veneciji i Anconi. Brodska linija prema Anconi bila je značajna jer se na nju nadovezala linija putničkog vlaka prema Rimu.

Sagledavši svekoliku ulogu prometa u ovoj turističkoj destinaciji može se kauzalno vidjeti kako različiti prometni tokovi međusobno djeluju, i to za potrebe lokalnog stanovništva, opskrbe, u svrhu turizma, prijevoza robe te prijevoza prema većem gradskom središtu. Grad Opatija je danas s okolicom povezan s nekoliko značajnih prometnica, a to su Jadranska magistrala (D8) i autocesta (A1) koja povezuje Rijeku s unutrašnjosti Hrvatske, čime se olakšava pristup Opatiji i okolici.

Prometna povezanost Opatije utječe na to da na Kvarner pristižu uglavnom obiteljski gosti, koji dolaze automobilima. Negativna posljedica takvog dolaska je veliki broj automobila tijekom sezone koji opterećuju

prometnu mrežu jer zbog nedovoljnog kapaciteta propusnosti dolazi do prometnih gužvi i zastoja.

Drugi oblik povezanosti Opatije je autobusnim linijama. Opatija ima autobusnu stanicu koja se nalazi u samom središtu grada. S autobusne stanice u Opatiji autobusi svakodnevno prometuju prema Istri, otocima, Zagrebu, inozemstvu. Sa stanice prometuje međugradska linija prema Rijeci te okolnim mjestima Liburnije.

Opatija ima javna parkirališta na kojima se vrši naplata parkinga prema vremenu naplate (cjelogodišnja, polugodišnja i sezonska). Sva parkirališta su smještena u blizini centra grada od kojeg su udaljena ne više od 5 – 10 minuta hoda.

U budućem razvoju Opatije potrebno je sagledati mogućnosti proširenja postojeće cestovne infrastrukture koja će rasteretiti postojeću mrežu, osobito u ljetnim mjesecima, a svakako bi bilo poželjno modernizirati i željeznički i pomorski promet.

2.3 Građevinska infrastruktura

Smještaj naselja uz morsku obalu su, uz klimu i vegetaciju, ključni faktori za razvoj turizma ovog područja. Vegetaciju karakteriziraju čempres, bor, hrast i crnika. Kulturni turizam vrlo je izražen na području Opatije, od posjećenosti povijesnim građevinama, do modernih manifestacija koje privlače kako domaće tako i strane turiste.

Opatija je poznata po svojim perivojima i prekrasno uređenim šarenim parkovima. Posjeduje deset javnih gradskih perivoja, od kojih su Park Angiolina i Park Margarita te perivoj Vile Rosalie zaštićeni. Kraj Vile Angioline smješten je glazbeni paviljon sa skulpturom Jana Kubelika, češkog kompozitora i violinista, koji je u Opatiji boravio u 20. st. U blizini vile nalazi se i spomenik Ivanu Matetiću Ronjgovu, a na sjevernoj strani parka je spomen obilježje Friedrichu Juliusu Schuleru, ravnatelju Društva južnih željeznica, koji je zaslužan za razvoj Opatije.

Obalna šetnica Franza Josepha I., Lungomare, povijesna šetnica nastala u periodu od 1888. do 1911. god., svojom duljinom od gotovo deset kilometara povezuje Volosko i Lovran. Šetnicu je moguće koristiti za hodaње, trčanje, biciklizam, komunikaciju između plaže i hotela, a prolazi uz secesijske vile te simbole Opatije poput npr. Djevojke s galebom, kao i mjesta koja podsjećaju na nekadašnji život stanovništva (izvor u Dražici) i šljunčane plaže.

Današnje Kupalište Angiolina je potpuno nova zgrada nastala na mjestu starog kupališta koje je uništeno u požaru 1989. god. Kako bi se povukla

paralela s izvornom zgradom, zadržana je upotreba drva čija prozračna drvena konstrukcija impresionira već na prvi pogled. [4,7]

Slika 3. Kupalište Angiolina [1]

Obnovom kupališta Lido [8] izgrađenog u 19. st., odnosno njegovom modernizacijom, uređuje se parter, hortikultura i postavlja urbana oprema, dok je prizemlje paviljona rezervirano za garderobe, sunčalište i sanitarije. Na katu su smještene saune, fitness, wellness i kabine za odmor. Krovna terasa prati liniju terena i rezervirana je za sunčalište, a na drugom dijelu kupališta izgrađeno je veliko sunčalište, bazen te ugostiteljski objekt na površini od oko 1500 m².

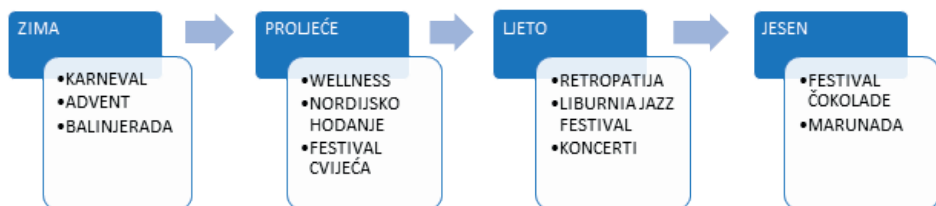
Infrastruktura zdravstvenog turizma razvija se od samog početka turizma u Opatiji – Opatija dobiva status Carskog zimskog lječilišta 4. ožujka 1889. god. Boravak u Opatiji obuhvaćao je različite grane medicine i društvenog života, što se vidi iz prvih opatijskih hotela. Nakon II sv. rata, osnivanje Thalassoterapije pokazalo se ključno u daljnjem razvoju zdravstvenog turizma. Utemeljena je 1957. god. kao Institut, da bi se kasnije preimenovala u Zavod te danas djeluje kao Specijalna bolnica za rehabilitaciju bolesti srca, pluća i reumatizma. I danas u mjesecu ožujku brojni wellness centri posjetiteljima otvaraju svoja vrata i predstavljaju svoju bogatu ponudu. Projekt Opatija – oaza zdravlja i wellnessa je projekt Turističke zajednice Opatije namijenjen promociji zdravijeg i aktivnijeg

načina života u okviru kojeg se održavaju promocije usmjerene na zdravlje. Osim navedenog, turisti posjet koriste za razne medicinske usluge poput estetske kirurgije, za stomatološke zahvate i dijagnostiku.

Kongresni i poslovni turizam značajno produžuje turističku sezonu te pridonosi razvoju turističke destinacije [9]. Ova vrsta turizma također pruža priliku za upoznavanje s lokalnom kulturom, gastronomijom i atrakcijama [10]. U Opatiji se održava veliki broj nacionalnih skupova i kongresa. Prema podacima Kongresnog i poticajnog ureda grada Opatije, dostupno je oko 50 dvorana smještenih u hotele ukupnog kapaciteta oko 6400 mjesta te sedam dvorana namijenjenih manjim poslovnim skupovima, smještenih u različitim sportskim dvoranama, vilama i centrima.

Kulturni turizam je značajni dio ponude, kroz posjet izgrađenoj baštini, promociju kulturne baštine i organizaciju kulturnih događaja [11]. Ljetna pozornica je jedno od najpoznatijih kulturnih mjesta u Opatiji. Smještena uz obalu, pozornica predstavlja centralni prostor za održavanje kulturnih događaja tijekom ljetnih mjeseci, a posjećuju je posjetitelji iz različitih dijelova svijeta. Pozornica je opremljena suvremenom tonskom i svjetlosnom opremom. Velika pozornica ima kapacitet od 2500 sjedećih mjesta i 5000 stajaćih. Scena je dimenzija 21x12 metara te je svojom veličinom idealna za održavanje glazbenih koncerata, opereta, baleta. Mala ljetna pozornica ima kapacitet 600 sjedećih mjesta te scenu veličine 10x10 metara.

Turistička zajednica razvila je niz projekata kako bi privukla što više posjetitelja. Zima je obilježena Adventom i karnevalom. Proljeće je rezervirano za gastronomiju i wellness i spa programe te povijesne kulturne spektakle „Srednjovjekovni Veprinac“ i proslave Markove [12]. Ljeti se održavaju brojni koncerti na Ljetnoj pozornici i manifestacija Liburnia Jazz Festival. Tijekom cijele godine održavaju se razne turističke manifestacije kao što su projekt Feel & Taste, projekt Eno i gastro i RetrOpatija.

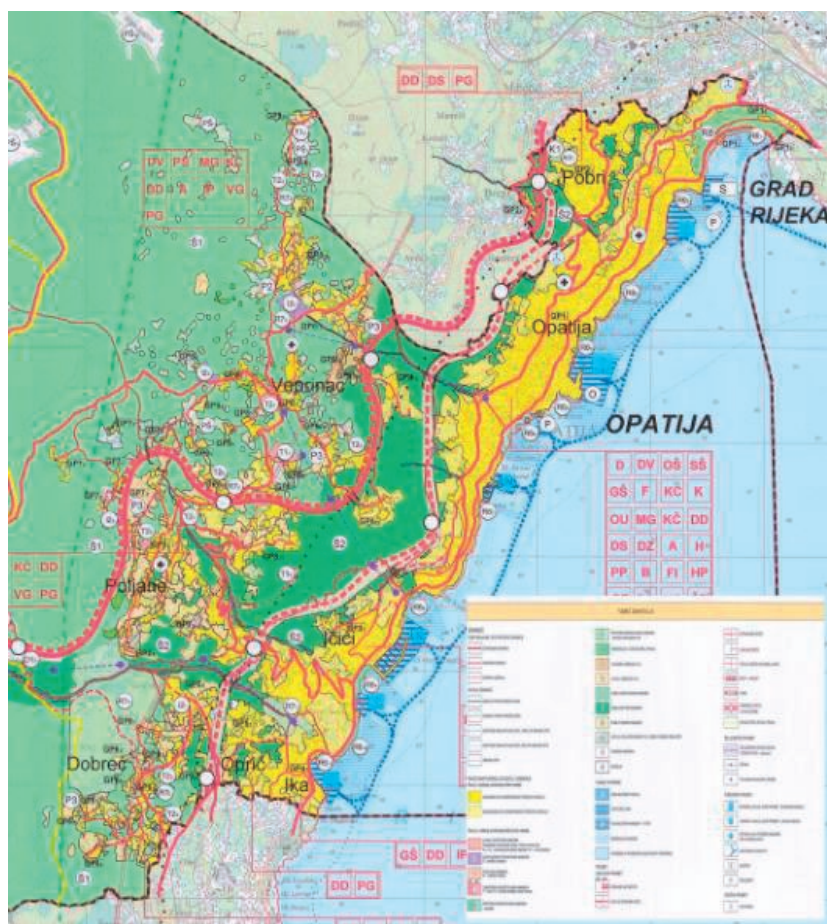

Slika 4. Opis turističkih manifestacija po godišnjim dobima [1]

2.4 Prostorno planska dokumentacija

Prostorni plan Primorsko-goranske županije temeljni je dokument županije koji daje smjernice za izradu planova nižeg reda. Donijela ga je Županijska skupština, koja određuje temeljne pravce prostornog razvoja jedne županije. Prostorni plan Primorsko-goranske županije, između ostaloga, i strateški usmjerava razvoj županije, utvrđuje namjenu i korištenje prostora te regulira sustav naselja, mrežu javnih ustanova i infrastrukturu [13].

U Gradu Opatija primjenjuju se odredbe niza prostornih i urbanističkih planova, dok koordinaciju izrade i praćenje provedbe prostornih planova vodi županijski Zavod za prostorno uređenje (Tablica 1).

Slika 5. Izvadak iz Prostornog plana uređenja Grada Opatije – Korištenje i namjena površina [14]

Tablica 1. Prikaz planova Grada Opatije (izradila Bajčić [1] prema registru prostornih planova [15])

R. br.	Vrsta	Naziv odluke i glasnik
1.	PPUG	Prostorni plan uređenja Grada Opatije - Odluka o donošenju izmjena i dopuna („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 01/07, 56/12, 08/16, 10/21, 05/22)
2.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja naselja Ičići - UPU naselja Ičići (UPU 2) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 01/09, 17/13, 08/16)
3.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja naselja Opatija (UPU 1) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 10/09, 05/22)
4.	UPU	Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Urbanističkog plana uređenja naselja Opatija (UPU 1) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 56/12, 13/19, 10/21)
5.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja UPU 3 - Naselja Ika i Oprić (UPU3) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 12/11) Odluka o donošenju Izmjena i dopuna Urbanističkog plana uređenja naselja Ika - Oprić (UPU 3) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 17/18)
6.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja naselja Okoli Dujmić - Falalelići - Katinići (UPU14) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 37/11)
7.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja 13 - naselja Travičići (UPU 13) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 15/12)
8.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja 6 - naselja Pobri (uključivo namjene K1 i R7) (UPU 6) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 15/12)
9.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja - naselja Poljane - Menderi - Strmice - (UPU20) UPU naselja Poljane - Menderi - Strmice (UPU 20) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 28/12)
10.	UPU	Odluka o donošenju Urbanističkog plana uređenja 5 - naselja Dobreć (uključivo namjene T 2 i R 7) i naselja Krasa, Gržanići, Kružići, Antići, Kokići, Konjarići i Dražica UPU naselja Dobreć (uključivo namjene T2 i R7) i naselja Krasa, Gržanići, Kružići, Antići, Kokići, Konjarići i Dražica) (UPU 5) („Službene novine Primorsko-goranske županije“ broj 50/12)

Pojedini prostori doživjeli su tijekom vremena znatne izmjene i tako utjecali na ukupnu sliku grada. U prvome redu odnosi se to na uređenje Slatine [16]. Prostorno planska dokumentacija je ključna za izgradnju i održavanje infrastrukture, stambene, poslovne, turističko-ugostiteljske, prometne, ali i zelene, kao i korištenja mora i obale. U skladu s njihovim odredbama po kojima se vrši obnova i novogradnja, u novije vrijeme obnovljeni su brojni hoteli, izgrađeni novi, te predviđeni novi planirani hoteli, kao i uređenje centra Opatije – Slatine, za što je i proveden natječaj [17].

Hotel Ičići izgrađen je 2017. god. na mjestu nekadašnjeg hotela Ičići. Hotel nosi 4 zvjezdice, prostire se na pet katova s ukupno 180 soba. Hotel Imperijal 2018. god., nakon renovacije, postaje Remisens Premium Hotel Imperial. Renovacija hotela obuhvaćala je preuređenje soba, izgradnju wellness centra s unutarnjim bazenom i fitnessom. Hotel Ambassador obnovljen je 2017. god. s ciljem zadržavanja razine kategorizacije 5 zvjezdica, a dodana je i nova kongresna dvorana. Hotel Kvarner je obnovljen 2020. god., a dodan je i zatvoreni bazen. Hotel Admiral, jedini hotel s vlastitom marinom, također je obnovljen, a dodani su novi wellness centar i kongresni centar s četiri sale, od kojih 3 manje i 1 veća koja prima i do 50 ljudi. Hotel Istra je za obnovu dobio nagradu Hrvatske gospodarske komore Turistički cvijet. Hotel Keight, je prvi Curio Collection by Hilton u Hrvatskoj, otvoren je 2024. god, s 54 smještajne jedinice [18]. Planirana je gradnja novog hotela: Hotela Marriott Ičići, na čestici površine više od 18.000 m² s planiranih skoro 180 smještajnih jedinica [19].

3. Zaključak

U današnjem svijetu, turizam ima ključnu ulogu u ekonomijama mnogih zemalja, a turističke destinacije traže načine kako koristiti svoje prirodne i kulturne resurse kako bi privukle što više posjetitelja. U tom kontekstu, infrastruktura postaje ključni čimbenik koji omogućuje kreiranje atraktivnih turističkih destinacija.

Opatija se ističe kao primjer grada koji uspješno koristi svoju građevinsku infrastrukturu kako bi privukao turiste tijekom cijele godine. Opatija, poznata po svojim elegantnim hotelima, šetnicama uz more i bogatom poviješću, izgrađuje turistički identitet temeljen na svojoj infrastrukturi. Analiza glavnih turističkih resursa Opatije, poput prirodnih i antropogenih kulturno-povijesnih turističkih dobara koja se mogu gospodarski iskoristiti te turističkih manifestacija, otkriva važnost cjelokupne infrastrukture u stvaranju privlačne destinacije. Istraživački rezultati ukazuju i na dualnost morfogeneze građevinske infrastrukture. Prethodni povijesni identitetski arhitektonski ansamblji kao faktori

turističke privlačnosti prije pojave masovne upotrebe automobila i oni drugi, realizirani nakon II. sv. rata pa sve do danas, svjedoče izraženoj dominaciji prostorne zauzetosti automobilima, kako unutar pojedinih parcela na otvorenim vrtnim površinama, tako i pretežno svih oblika javnih površina. Kako bi na zadovoljavajući način u budućnosti opstala referentna turistička ponuda, nužno se vratiti izvornosti turističkog proizvoda Opatije i umanjeњу pritiska masovne turističke ponude te programiranome rastu bogatoga stacionarnoga gosta, za što je Opatija izvorno planirana i bila izgrađena. Prethodno navedeno je ujedno i preporuka za buduće istraživačke poželjne interdisciplinarne smjerove. Opatija se kontinuirano prilagođava potrebama suvremenog turizma istovremeno njegujući svoju bogatu kulturnu baštinu i tradiciju, a ulaganje u razvoj i održavanje građevinske infrastrukture čini Opatiju snažnom turističkom destinacijom i pruža potencijal za daljnji rast.

Literatura

- [1] Bajčić, K. (2024) Građevinska infrastruktura u funkciji turizma – na primjeru Opatije, Građevinski fakultet, diplomski rad
- [2] Dr. D. Filipović, Dr. V. Šećerov & Dr. D. S. Đorđević (Ur.), Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine. Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet. (2023)
- [3] Opatija – Apartmani, <https://www.come-to-adria.dk>, pristup 4. 9. 2023.
- [4] Kostelić A. Povijest turizma u Opatiji [Završni rad]. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli; 2017 [pristup 20. 9. 2023.] Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:404936>
- [5] Villa Angiolina, <https://www.come-to-adria.dk>, pristup 4. 9. 2023.
- [6] Ljetna pozornica, <https://www.festivalopatija.hr/ljetna-pozornica/>, pristup 1. 2. 2024.
- [7] Pogled u službeno otvoreno kupalište Angiolina, <https://www.journal.hr/lifestyle/opatijsko-kupaliste-angiolina/>, pristup 11. 9. 2023.
- [8] Kupalište Lido, <https://www.dgarhitekti.hr/hr/projekti/plaza-lido-opatija>
- [9] Izmjene i dopune Glavnog plana razvoja turizma Primorsko-goranske županije, <http://www.kvarner.hr/>, pristup 15.9. 2023.
- [10] Pogačnik, Andrej/Posebne vrste turizma in njihovo prostorno načitovanje, Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, 2008.
- [11] Kulturi turizam, <http://aktivniteturizam.hr>, pristup 1. 2. 2024.
- [12] Izvješće o izvršenju godišnjeg programa rada TZ Grada Opatije za 2022. godinu, <https://www.visitopatija.com/>, pristup 20. 10. 2023.
- [13] Prostorni plan Primorsko-goranske županije, Službene novine Primorsko-goranske županije br. 32/13, 07/17, 41/18, 04/19 i 18/22

- [14] Prostorni plan uređenja Opatije, <https://arhiva.opatija.hr/hr/prostorni-planovi/prostorni-plan/index.html>, pristup 15. 10. 2023.
- [15] Javna ustanova, Zavod za prostorno uređenje Primorsko -goranske županije, Registra prostornih planova, https://zavod.pgz.hr/planovi_i_izvjesca/registar-prostornih-planova.ml, pristup 11. 7. 2023.
- [16] Vahtar – Jurković, K. (2004.) Opatija: urbanistički razvoj i perivojno nasljeđe. Glosa, Rijeka.
- [17] Opatija, <https://opatija.hr/rezultati-natjecaja-za-izradu-idejnog-urbanisticko-arhitektonskog-rijesenja-uredjenja-trga-vladimira-gortana-s-podrucjem-kupalista-slatine-i-pancere-u-opatiji/>
- [18] Poslovni turizam, <https://www.poslovniturizam.com/mice-magazin/vijesti/opatija-marriott-resort-spa-sto-novi-hotelski-kompleks-donosi-opatijskoj-rivijeri/4521/>
- [19] Hilton, <https://www.hilton.com/en/hotels/zagopqq-keight-hotel-opatija/>